

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ (2014-2023)

Цвид Анастасія

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету географії, історії та туризму
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Актуальність дослідження. Російсько-українська війна, яка розпочалася в 2014 році, суттєво дестабілізувала соціально-економічний розвиток України, особливо в Донецькій та Луганській областях. Військові конфлікти призвели до значного економічного спаду через втрату контролю над певними регіонами і їх економічним потенціалом. Повномасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року викликало ще більш глибокі економічні і соціальні наслідки: масове переміщення населення, руйнування будівель і інфраструктури, втрату конкурентоспроможності промисловості та аграрного сектора, погіршення бізнес-клімату, а також зростання кількості жертв серед цивільних.

Ці події створюють серйозні виклики та ризики, які негативно впливають на стабільний розвиток країни в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах. Для оцінки актуального соціально-економічного розвитку і розробки обґрунтованих прогнозів необхідно враховувати як зовнішні, так і внутрішні загрози. Це дозволяє виявити і усунути дестабілізуючі фактори, приймати раціональні рішення та формувати реалістичні сценарії розвитку під час воєнного стану та після завершення конфлікту.

Стійкий розвиток економіки і суспільства України вимагає створення "економіки миру", яка забезпечить відновлення територіальної та господарської цілісності країни, максимально ефективного використання економічного потенціалу і підвищення якості життя.

Що стосується оцінки економічного розвитку, то основним показником є динаміка реального валового внутрішнього продукту (ВВП). Зростання реального ВВП вказує на економічний підйом, тоді як його спад свідчить про економічний занепад. Щорічні зміни реального ВВП обумовлені впливом численних ендогенних (внутрішніх) і екзогенних (зовнішніх) факторів[1]. Ендогенні фактори — це події, процеси і явища, які виникають поза межами економічної системи України, але прямо або опосередковано впливають на її розвиток. Екзогенні фактори, навпаки, виникають всередині економічної системи і можуть контролюватися

економічними суб'єктами, які приймають відповідні рішення та несуть за них відповідальність.

Період російсько-української війни є одним з найскладніших і критичних для розвитку національної економіки України. Протягом цього часу спостерігаються значні коливання реального ВВП, що вказує на високий рівень економічної нестабільності в країні[2].

Щоб статистично підтвердити наше дослідження, ми розглянемо два однакових 10-річних періоди: з 2014 по 2023 рік, коли триває російсько-українська війна, і попередній період з 2004 по 2013 рік. Ми будемо використовувати ланцюговий індекс фізичного обсягу ВВП, який показує реальні щорічні зміни ВВП, щоб оцінити рівень коливань цього показника. Це дозволить нам розрахувати коефіцієнт варіації і порівняти економічну нестабільність у різних періодах.

$$\text{var} = \frac{\sigma}{X} \cdot 100 \%,$$

X

де σ – середнє квадратичне відхилення досліджуваної сукупності;

\overline{X} – середнє арифметичне усіх значень сукупності.

Таблиця 1

Щорічні значення індексу реального ВВП України за період 1991-2023 років

Роки	Індекс реального ВВП	Роки	Індекс реального ВВП	Роки	Індекс реального ВВП
1991	0,913	2002	1,053	2013	1,000
1992	0,901	2003	1,095	2014	0,934
1993	0,858	2004	1,118	2015	0,902
1994	0,771	2005	1,031	2016	1,024
1995	0,878	2006	1,076	2017	1,024
1996	0,900	2007	1,082	2018	1,035
1997	0,970	2008	1,022	2019	1,032
1998	0,981	2009	0,849	2020	0,962
1999	0,998	2010	1,041	2021	1,034
2000	1,059	2011	1,055	2022	0,712
2001	1,088	2012	1,002	2023	1,053

Джерело: сформовано за даними, наведеними у [3].

У табл. 1 представлені ланцюгові індекси реального ВВП України, які показують, наскільки змінився обсяг ВВП у кожному році порівняно з попереднім. Значення більше 1 вказує на економічне зростання, а менше 1 — на спад. Аналіз даних таблиці дозволяє виділити роки з найзначнішими змінами: 2004 рік, коли темп приросту реального ВВП досяг історичного максимуму +11,8%, та 2022 рік, коли він впав до історичного мінімуму – 28,8%. Інші важливі роки включають 2009 рік, під час Великої рецесії, з спадом –15,1%, 2014 рік на початку російсько-української війни зі спадом –6,6%, 2015 рік зі спадом –9,8%, а також 2020 рік через пандемію COVID-19 зі спадом –3,8%.

Щоб підтвердити, що період з 2014 по 2023 рік був найскладнішим для національної економіки, зокрема через ендогенні фактори, такі як загрози від російсько-української війни, було проведено аналіз коефіцієнтів варіації економічних показників цього періоду порівняно з іншими. Коефіцієнт варіації дозволяє оцінити рівень нестабільності економічних показників, і його порівняння між різними періодами допомагає зрозуміти, наскільки ситуація в 2014-2023 роках була критичнішою в порівнянні з іншими періодами.

Таблиця 2

Розрахунок коефіцієнта варіації

Показник	Значення показника за період, роки:		
	2014-2023	2004-2013	1991-2023
1. Середнє квадратичне відхилення	0,1040	0,0728	0,0954
2. Середнє арифметичне	0,9712	1,0276	0,9834
3. Коефіцієнт варіації, %	10,7126	7,0892	9,7003

Джерело: сформовано та проведено розрахунки за даними, наведеними у табл. 1.

Згідно з таблицею 2, коефіцієнт варіації індексу реального ВВП України за весь період з 1991 по 2023 рік становив 9,7%, що свідчить про відносно невелику нестабільність економічного показника за цей час. Проте в період з 2014 по 2023 роки, коли відбувалися війна з Росією та коронакриза, волатильність зросла до рекордних 10,7%. Це підтверджує, що ці роки були особливо складними для української економіки. Для

порівняння, у контрольному періоді з 2004 по 2013 роки середньорічна волатильність була на 3,6% меншою.

Україна не перейшла повністю на воєнний лад і продовжує діяти за політикою, що була в дії до 2022 року. Це стало можливим завдяки зовнішній фінансовій та військовій допомозі. Країни-партнери обіцяють надати 115 мільярдів доларів США протягом наступних чотирьох років. Ці кошти допоможуть покрити бюджетний дефіцит, який у 2023 році Україна зможе фінансувати лише наполовину. Однак частина допомоги буде надана у вигляді боргів, що призведе до значного зростання державного боргу. Наприклад, за 2022 рік співвідношення боргу до ВВП зросло з 49% до 78%.

Попри зростання державного боргу, Україні вдалося стабілізувати фінансову ситуацію. Курс гривні вже більше року залишається стабільним і не потребує коригування. Інфляцію вдалося знизити до 11-14% на рік. Прогнози на 2023 рік вказують на можливе зростання ВВП на 1-3%, що в умовах війни є ознакою стабілізації. Однак подальший розвиток економіки України залежить від багатьох факторів, особливо від ситуації на фронті. Чим більше ресурсів буде витрачено на війну, тим більшими можуть бути втрати у потенційному економічному зростанні в майбутньому[4].

Демографічна ситуація в Україні має серйозний вплив на економіку. З початку повномасштабного вторгнення за кордон виїхало 8 мільйонів українців, з яких менше 2 мільйонів повернулися. Міністерство економіки оцінює, що кожен 100 тисяч емігрантів знижують ВВП України на 0,5%, що є значною проблемою через масштаб виїзду.

Влада України обрала модель, яка забезпечує громадянам економічну свободу під час війни, не змушуючи їх працювати на підприємствах військово-промислового комплексу в три зміни. Це допомагає уникнути панічних настроїв, але також створює ризик нестачі робочої сили для демобілізації. Урядові слід серйозно подумати про переведення економіки на воєнний режим, адже затягування війни приносить Україні більше ризиків, ніж Росії. Завдяки міжнародній підтримці Україні вдалося забезпечити тимчасову макроекономічну стабільність та надання основних соціальних послуг.

Протягом останніх десяти років економіка України, яка раніше була зосереджена на експорті товарів, поступово перетворилася на економіку послуг. Особливо виділяється сектор інформаційних технологій (IT), який у 2021 році складав 39% всього експорту послуг, порівняно з 14% у 2014 році. Сектор послуг у 2021 році став найбільшим за кількістю робочих місць і забезпечував половину ВВП країни.

Проте сільське господарство, хоча і відіграє важливу роль в економіці, у 2021 році забезпечувало лише 11% ВВП та 14% зайнятості. Тим не менше, сільське господарство залишається важливим для експорту, забезпечуючи 43,9% загального експорту. Україна, як один з найбільших

виробників зерна та рослинної олії в світі, має значення для глобальної продовольчої безпеки[5].

За півтора року війни в Україні прямі збитки, завдані будівлям і інфраструктурі, склали 135 мільярдів доларів США. Проте загальна сума, необхідна для відновлення і відбудови, досягла 411 мільярдів доларів США. Найбільше постраждали північні та південно-східні регіони. Найбільші втрати зазнали такі сектори: житлове господарство, яке понесло 38% усіх збитків, транспорт – 26%, енергетика – 8%, торгівля та промисловість – 8%, а сільське господарство – 6%.

Фізичні пошкодження та забруднення земель мінами суттєво вплинули на доступ українців до базових послуг і засобів для життя, що ускладнює відновлення в різних секторах. Війна також посилила проблему бідності: рівень бідності зріс з 5,5% у 2021 році до 24,1% у 2022 році[3].

У 2022 році основною причиною зростання інфляції стали наслідки війни. Споживчі ціни зросли на 26,6% порівняно з попереднім роком. Це зростання інфляції переважно викликане проблемами з постачанням, такими як підвищення виробничих витрат через порушення в логістиці та енергетиці, а також зростанням світових цін на товари.

Ситуацію вдалося частково стабілізувати завдяки фіксації курсу гривні відносно долара США, що була запроваджена Національним банком України. Це допомогло стримати зростання цін. Окрім того, тарифи на енергоносії залишилися незмінними. Хоча НБУ і здійснив монетизацію частини державних витрат, це не призвело до значного збільшення грошової маси, оскільки надлишкова ліквідність була поглинута через продаж депозитних сертифікатів.

У майбутньому очікується, що інфляційний тиск залишиться високим через продовження війни та подальші порушення у виробничих та постачальних ланцюгах.

Висновки. Загрози національній безпеці, зокрема під час російсько-української війни, серйозно негативно вплинули на економічний розвиток України. Це підкреслює необхідність глибокого аналізу масштабу цього впливу, що стане темою подальших досліджень автора.

Бойові дії, втрата частини територій, руйнування виробничих ланцюгів і інфраструктури, а також несприятливі умови для бізнесу завдали значних втрат економічному потенціалу України і погіршили макроекономічні показники.

Гібридна агресія Росії проти України завдала серйозних втрат промислового та аграрному секторам, що негативно вплинуло на макроекономічні показники та доходи державного і місцевих бюджетів. Найбільшими наслідками стали незворотні людські втрати від бойових дій. Ще однією значною проблемою стали масові вимушені переміщення населення.

Трудовий і інтелектуальний потенціал сотень тисяч переселенців використовується не повною мірою, оскільки більше 65% з них мають вищу освіту. Це призводить до втрати потенційних заробітків і кваліфікації самих переселенців, а також до невдоволення своїм становищем. Для країни це означає недоотримання частини потенційної доданої вартості та доходів бюджету, а також необхідність витратити значні кошти на допомогу безробітним і фінансову підтримку малозабезпечених родин переселенців.

Економічне майбутнє України буде залежати від того, як розвиватиметься війна та наскільки добре країна зможе адаптуватися до тривалих бойових дій. У перспективі Україні потрібно буде створити стабільну основу для швидшого відновлення, зокрема через впровадження політик, які допоможуть залучити зовнішнє фінансування та підвищити ефективність його використання.

Для того щоб зберегти досягнуті результати та забезпечити вирішення критичних потреб у відновленні, важливо продовжувати отримувати підтримку від донорських організацій. Будь-які затримки або зупинки в фінансуванні можуть спричинити значні економічні та соціальні проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартиненко В. В. Оцінка впливу глобалізації на стан економічної безпеки України. Бізнес Інформ. 2013. No 10. С. 35–43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_10_7
2. Липкань А. Ю. Загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Проблеми системного підходу в економіці. 2023. Вип. 3(92). С. 45–59. DOI : <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-3-7>
3. Статистична інформація / Державна служба статистики України. 2024. URL : <https://ukrstat.gov.ua>
4. Міністерство фінансів України : офіційний сайт URL : <https://www.mof.gov.ua>.
5. Washington D.C. Україна – Швидка Оцінка Завданої Шкоди Та Потреб На Відновлення : Лютий 2022 – Лютий 2023 (Ukrainian) / D.C. Washington // World Bank Group URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/099062823034041908/P18017401fe8430010af21016afb4ebc8c4>.